

INSON HUQUQLARINI HIMOYA QILISHDA XALQARO STANDARTLAR: O'ZBEKISTONDA HUQUQIY ISLOHOTLAR VA AMALIYOT TAHLILI

Raimberdiyeva Samira Orzu qizi

Toshkent Davlat Yuridik Universiteti huzuridagi Samarqand viloyati akademik litseyi 1-bosqich
talabasi samiraraimberdiyeva41@gmail.com

Annotatsiya: Maqolada inson huquqlarini himoya qilish sohasida shakllangan xalqaro standartlar, ularning huquqiy mazmuni, O'zbekiston Respublikasida amalga oshirilishi va amaliy natijalari tahlil qilinadi. Tadqiqot Konstitutsiya, milliy kodekslar, Prezident farmonlari va qarorlari asosida inson huquqlarini ta'minlash mexanizmlari va ularning samaradorligini yoritadi. Shuningdek, xalqaro standartlar va milliy qonunchilik o'rtasidagi uyg'unlik, mavjud muammolar va ularni bartaraf etish bo'yicha tavsiyalar keltiriladi.

Kalit so'zlar: inson huquqlari, xalqaro standartlar, huquqiy davlat, Konstitutsiya, sud-huquq islohotlari, xalqaro huquq.

KIRISH

Bugungi globallashuv sharoitida inson huquqlarini himoya qilish davlatlar rivojlanishining muhim mezoniga aylandi. Demokratik huquqiy davlatni barpo etish, fuqarolik jamiyatini rivojlantirish, qonun ustuvorligini ta'minlash inson huquqlariga hurmat bilan chambarchas bog'liqdir. Shu sababli inson huquqlarini ta'minlash faqat ichki siyosat masalasi bo'lib qolmay, xalqaro hamjamiyat e'tiboridagi dolzarb masalaga aylanadi.

O'zbekiston Respublikasida mustaqillik yillarida inson huquqlarini himoya qilish tizimi sezilarli darajada takomillashdi. Konstitutsiyaning yangi tahriri, sud-huquq tizimidagi islohotlar, inson huquqlarini ta'minlashga qaratilgan Prezident farmon va qarorlari bu sohada izchil siyosat olib borilayotganini ko'rsatadi. Shu bilan birga, milliy qonunchilik xalqaro standartlar bilan uyg'unlashgan holda shaxsning hayoti, erkinligi va qadr-qimmatini himoya qilishni ta'minlaydi.

Bundan tashqari, O'zbekistonning inson huquqlarini rivojlantirishdagi sa'y-harakatlari xalqaro maydonda ijobiy baholanmoqda. Ombudsman institutining faoliyati, xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlik, sud-huquq tizimidagi ochiqlik va shaffoflikni ta'minlashga qaratilgan loyihalar O'zbekistonning global standartlarga mosligini ko'rsatadi. Shu sababli ushbu maqolada xalqaro standartlar va milliy qonunchilik o'rtasidagi uyg'unlik, amaliyot natijalari, mavjud muammolar va ularni bartaraf etish yo'llari tahlil qilinadi.

Xalqaro standartlar va ularning mazmuni

Inson huquqlarini himoya qilishda xalqaro standartlar davlatlar uchun majburiy yoki tavsiyaviy xarakterga ega bo'lgan normativ-huquqiy asosdir. Bu standartlar shaxsning yashash huquqi, erkinlik, tenglik, adolatli sudlov va ijtimoiy ta'minot kabi fundamental huquqlarini belgilaydi.

BMT Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi inson huquqlarining umumiy printsiplarini mustahkamlagan birinchi hujjat bo'lib, u insonning asosiy erkinliklari va adolatli jamiyatda yashashini kafolatlaydi. Fuqarolik va siyosiy huquqlar to'g'risidagi

xalqaro pakt (1966) shaxsning siyosiy va fuqarolik huquqlarini, shu jumladan soʻz erkinligi, diniy erkinlik va sud himoyasini mustahkamlaydi. Iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy huquqlar toʻgʻrisidagi xalqaro pakt esa ish, taʼlim, sogʻliqni saqlash va ijtimoiy himoya kabi sohalarida minimal kafolatlarni belgilaydi. Qiynoqlarga qarshi Konvensiya shaxsning daxlsizligini taʼminlash va shafqatsiz muomalalarni oldini olishga qaratilgan.

Ushbu xalqaro hujjatlar davlatlarning ichki qonunchilikni shakllantirishida va inson huquqlarini taʼminlashda asosiy yoʻnalishlarni belgilaydi. Shu bilan birga, ular milliy qonunchilikni xalqaro majburiyatlarga moslashtirishga imkon yaratadi, fuqarolarga sud va xalqaro himoya mexanizmlaridan foydalanish imkonini beradi.

Milliy qonunchilik va inson huquqlarini taʼminlash mexanizmlari

Oʻzbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi inson huquqlarini oliy qadriyat sifatida belgilaydi. Konstitutsiyaning 13-moddasida inson hayoti, erkinligi, shaʼni va qadr-qimmatini eng oliy qadriyat sifatida mustahkamlangan. 18-moddada barcha fuqarolarning qonun oldida tengligi, 19-moddada inson huquqlarining daxlsizligi, 44-moddada esa sud himoyasiga boʻlgan huquq kafolatlangan.

Jinoyat kodeksi va Jinoyat-protsessual kodeksi shaxsning hayoti, erkinligi, sogʻligi va qadr-qimmatini himoya qiladi. Qiynoqlar, majburiy mehnat va noqonuniy hibsga olish kabi jinoyatlar xalqaro standartlarga muvofiq javobgarlikka tortiladi. Fuqarolik kodeksi shaxsning mulkiy huquqlarini, Mehnat kodeksi xodimlarning mehnat huquqlarini himoya qiladi.

Milliy amaliyot misolida, soʻnggi yillarda inson huquqlarini taʼminlash boʻyicha sud qarorlari, Ombudsman hisobotlari va Milliy strategiya amalga oshirilayotgan loyihalar orqali kuzatilmoqda. Bu tajribalar huquqiy islohotlarning natijadorligini va xalqaro standartlar bilan uygʻunligini namoyon qiladi.

Masalan, Ombudsman tomonidan koʻrilgan ishlar natijasida ijtimoiy himoya, taʼlim va sogʻliqni saqlash sohalarida yuzaga kelgan nizolarni hal qilish mexanizmlari kuchaytirildi. Bu esa shaxsning huquqlarini kafolatlashda xalqaro meʼyorlarga yaqinlashish imkonini berdi

Prezident farmonlari, qarorlari va Milliy strategiya

Prezident farmonlari va qarorlari inson huquqlarini taʼminlash va sud-huquq tizimini isloh qilishda muhim huquqiy asos hisoblanadi. Xususan, “Inson huquqlarini taʼminlash boʻyicha Milliy strategiya” davlat siyosatining uzoq muddatli yoʻnalishlarini belgilab, xalqaro standartlarni milliy qonunchilikka joriy qilishni taʼminlaydi.

Farmonlar sud hokimiyatining mustaqilligini mustahkamlash, sud organlarining shaffof va adolatli ishlashini taʼminlash, advokatlik institutini rivojlantirish va huquqni muhofaza qiluvchi organlar faoliyatini yaxshilashga qaratilgan. Bu hujjatlar fuqarolarning huquqlarini real kafolatlash va himoya qilish imkonini oshiradi.

Sud hokimiyati va huquqni muhofaza qiluvchi organlarning roli

Sud hokimiyati mustaqilligi inson huquqlarini himoya qilishning kafolatidir. Maʼmuriy sudlar faoliyatining kengayishi va Konstitutsiyaviy sud vakolatlarining kuchaytirilishi fuqarolarning huquqlarini himoya qilish imkoniyatlarini oshirdi.

Sudlar adolatli, shaffof va xalqaro standartlarga mos faoliyat yuritishi uchun tizimli islohotlar amalga oshirilmoqda.

Huquqni muhofaza qiluvchi organlar faoliyatida qonuniylik va inson huquqlariga hurmat tamoyillarini mustahkamlash bo'yicha tizimli ishlar olib borilmoqda. Advokatura institutining mustahkamlanishi esa shaxsning himoya huquqini real kafolatlashga xizmat qiladi.

Muammolar va takliflar

Mavjud muammolar orasida huquqiy madaniyatning yetarli darajada shakllanmaganligi, normativ-huquqiy hujjatlarning ba'zan to'liq ijro etilmasligi, sud tizimida ba'zi jarayonlarning sekinligi va xalqaro standartlar bilan moslikning ba'zan yetarli darajada emasligi mavjud.

Shu sababli huquqiy ta'lim va targ'ibotni kuchaytirish, sud faoliyatining ochiqligi va shaffofligini ta'minlash, xalqaro tavsiyalarni milliy amaliyotga tatbiq etish va qonunchilikni doimiy yangilab borish dolzarb vazifalardir.

Xulosa

O'zbekiston Respublikasida inson huquqlarini himoya qilish tizimi xalqaro standartlarga mos ravishda izchil rivojlanmoqda.

Konstitutsiya, milliy kodekslar, Prezident farmonlari va qarorlari inson huquqlarini ta'minlashning mustahkam huquqiy asosini yaratadi. Mavjud muammolarni bartaraf etish va huquqiy islohotlarni davom ettirish orqali inson huquqlarini himoya qilish yanada samarali bo'ladi.

Shuningdek, xalqaro tajribani o'rganish, Ombudsman institutining faoliyatini kengaytirish, sud tizimini modernizatsiya qilish va huquqiy madaniyatni rivojlantirish O'zbekistonning inson huquqlarini ta'minlash sohasidagi natijalarini yanada oshirishga xizmat qiladi.

Bundan tashqari, fuqarolarning huquqiy ongini oshirish, normativ-huquqiy hujjatlarni amaliyotga tatbiq etish va xalqaro tavsiyalarni milliy qonunchilikka joriy etish orqali O'zbekistonning inson huquqlarini himoya qilish tizimi yanada samarali, shaffof va adolatli bo'lishi mumkin.

Ushbu jarayonlar davlatning ijtimoiy barqarorligi va xalqaro maydondagi obro'sini mustahkamlashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

- 1.O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent, 2023.
- 2.Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi. BMT Bosh Assambleyasi, 1948-yil 10-dekabr.
- 3.Fuqarolik va siyosiy huquqlar to'g'risidagi xalqaro pakt. BMT, 1966-yil.
- 4.Iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy huquqlar to'g'risidagi xalqaro pakt. BMT, 1966-yil.
- 5.Qiynoqlarga va boshqa shafqatsiz, g'ayriinsoniy yoki qadr-qimmatni kamsituvchi muomala hamda jazolarga qarshi Konvensiya. BMT, 1984-yil.
- 6.O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksi. – Toshkent: Adolat, amaldagi nashr.
- 7.O'zbekiston Respublikasi Jinoyat-protsessual kodeksi. – Toshkent: Adolat, amaldagi nashr.

8. Prezident farmon va qarorlari, inson huquqlarini ta'minlash va sud-huquq tizimini isloh qilishga oid.

9. Saidov A.X. Inson huquqlari va xalqaro huquq. – Toshkent, 2019.

10. O'zbekiston Respublikasi Inson huquqlarini ta'minlash bo'yicha Milliy strategiyasi va rasmiy materiallari.